

مدیریت دانش

رویکردی نو در نظام یاددهی - یادگیری

اشاره

دانش مفهومی فراتر از اطلاعات و داده‌هاست. در واقع دانش عبارت است از خزانه‌ای از راهکارهای عمل مرتبط با مجموعه‌ای از اطلاعات و داده‌ها که زیر بنای تجربه، مهارت و تخصص هر فرد را در ایفای نقش‌های مسئولیتی وی تشکیل می‌دهد. مدیریت دانش بهره‌گیری بهینه از مجموعه تدابیری است که فرد را در به کارگیری دانش کسب شده هدایت و راهنمایی و ایفای نقش‌ها را با موفقیت عجیب می‌کند. مدیریت دانش وجوه پیچیده‌ای دارد که سرمایه‌های فیزیکی، محیطی و مالی نازل‌ترین سطوح آن و سرمایه‌های معنوی متشکل از دانش‌ها و تجارب فردی و جمعی والاترین سطوح آن را تشکیل می‌دهند. مدیریت دانش مدیریتی فرایندی است که طی آن در مرحله اول به تولید دانش پرداخته می‌شود. در مرحله بعد، به تسهیم دانش و در مرحله نهایی به بهره‌گیری و استفاده از دانش منتهی می‌شود. استفاده از فناوری در تمام مراحل از اصول اساسی مدیریت دانش است.

از آن‌جا که از یک سو پایه‌های آشنایی و استفاده از این روش مدیریتی باید در مدارس و در کلاس‌های درس توسط معلمان دلسوز و متعهد بناگذاری شود و از جهت دیگر به واسطه نسبتاً نو بودن موضوع، میزان آشنایی معلمان و مدیران و برنامه‌ریزان درسی با این مفهوم و راهبردها و روش‌های اعمال آن شاید زیاد نباشد، در این مقاله سعی شده است اطلاعات و دانش لازم در این زمینه در معرض مطالعه خوانندگان قرار گیرد. برای اطلاعات بیشتر در این زمینه و چگونگی بهره‌گیری از آموزه‌های آن در مدارس و کلاس‌های درس، مراجعه و مطالعه منابع موجود توصیه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: دانش مفهومی، دانش ضمنی، دانش صریح، دانش تولیدی، مدیریت دانش

سرمایه دانش چیست؟

سرمایه دانش عبارت از اطلاعات، داده‌ها، تجربه‌ها و آموخته‌هایی است که در ذهن تک‌تک افراد، چه معلم، چه دانش‌آموز، چه کارگر، چه کارمند، نهفته است و حاصل یادگیری‌های قبلی آن‌هاست.

مدیریت دانش چیست؟

مدیریت دانش بهره‌گیری از راهبردهایی است که سرمایه دانشی را به بهترین وجه ممکن، در شرایط موجود، به نحوی بهینه در عمل به کار گیرد و به حل مسئله مبهم و پیچیده دست یابد.

راهبردهای مدیریت دانش

یکی از راهبردهای مؤثر که از قابلیت کاربردی مؤثر در کلاس‌های درس برای تولید

مدیریت دانش هنگامی کامل می‌شود که دانش‌های ضمنی ایجاد شده در گروه برای تک‌تک دانش‌آموزان به دانش صریح در ذهن آن‌ها مبدل شود. به عبارت دیگر، دانش آموخته شده جدید در حافظه بلندمدت افراد گروه جایگزین و به دانش آموخته‌های پیشین اضافه شود. در واقع، دانش ضمنی به دانشی درونی تبدیل شود و قابلیت استفاده در شرایط و فرصت‌های جدید را پیدا کند.

راهبرد دیگری که با استفاده از فناوری‌های فراهم روز می‌توان در مدیریت دانش از آن بهره گرفت، استفاده مناسب از تخته‌های هوشمند در کلاس درس است. البته برنامه‌ریزی و تهیه طرح و مواد آموزشی توأم با مثال‌ها و مصداق‌های کارآمد برای بهره‌گیری از تخته‌های هوشمند، خود مستلزم کارهای انرژی‌بر و وقت‌گیر فراوان قبلی است.

دانش توسط دانش‌آموزان برخوردار است، کار مشارکتی و گروهی روی یادگیری موضوعی خاص یا انجام پروژه‌های معین است. معلم با استفاده از این راهبرد، دانش‌آموزان را در گروه‌های کوچک قرار می‌دهد تا دانش‌های آموخته شده خود را با یکدیگر مبادله کنند و با استفاده از تحلیل و تطابق آن‌ها، به دانشی جدید درباره موضوع یادگیری دست یابند. دانش‌آموزان از این طریق یعنی از ترکیب دانش‌های موجود در اذهان جمعی، خود، به کشف حل مسئله نائل می‌آیند و معلم در این راستا هدایت‌گر، ناظر و بازخورد دهنده است. این شیوه عمل، به طور حتم تجربه‌ای را نیز به تجارب قبلی معلم و دانش‌آموز می‌افزاید که خود پایه‌ای برای شکل‌گیری تجارب بزرگ‌تر و قوی‌تر بعدی خواهد شد. اما مدیریت دانش در این مرحله هنوز خاتمه یافته نیست.

که به هر حال لازمهٔ چنان استفاده‌ای است. برنامه‌ها و طرح‌های آموزشی برای تخته‌های هوشمند باید متناسب با سن و پایهٔ تحصیلی دانش‌آموزان و موضوع مورد یادگیری آن‌ها باشد. به علاوه، باید هم از تنوع محتوا، مصداق‌های سؤال و جواب مرتبط با متن و نیز با توجه به نظریه‌های شناختی، فراشناختی و ساختن‌گرایی در حوزهٔ یاددهی - یادگیری از قبل تهیه و تدوین شود و بتواند به آسانی مورد استفادهٔ معلم و دانش‌آموز قرار گیرد. تخته‌های هوشمند شرکت‌پذیری دانش‌آموزان را در فرایند یاددهی - یادگیری تسهیل می‌کنند و فرصت یادگیری و تولید دانش از طریق نوشتن، رسم کردن، مرتبط کردن مطالب، مرور، تحلیل قضایا، جمع‌بندی و ترکیب دانش‌های نو را برای آن‌ها فراهم می‌آورند. لازم به یادآوری است، تبلت‌ها و گوشی‌های شخصی نیز، در صورت برنامه‌ریزی و نظارت

و هدایت معلم، می‌توانند چنین نقشی را ایفا کنند و در تولید دانش صریح به دانش‌آموزان کمک کنند.

هدف مدیریت دانش ایجاد ارزش برای تولید دانش است

هدف اساسی مدیریت دانش تولید دانش نیست، بلکه ایجاد فرهنگ ارزش‌گذاری برای اشاعهٔ دانش است. تولید دانش به خودی خود واجد ارزش والایی نیست، اما اشاعهٔ دانش ارزش والایی دارد که هدف اساسی و اصلی مدیریت دانش است. معلم به طور حتم در ایجاد چنین فرهنگی سهیم و مسئول است و وظیفه دارد. در جامعه‌ای که حفظ افکار نو و بدیع برای خود و مخفی کردن شیوه‌ها و راهکارهای اثربخش و کارا در اذهان فردی شایع است، رشد قابل توجهی صورت نخواهد گرفت. از آن‌جا که مصداق

ضرب‌المثل معروف «یک دست صدا ندارد»، در جامعه‌های ایستا نمایه‌ای گویا برای نبود پیشرفت و رشد است، بر ما معلمان است که در درجهٔ اول فرهنگ نشر دانش‌های صریح خود را گسترش دهیم و در درجهٔ بعدی، رشد و نمو آن را حاصل و نتیجهٔ بذریاشی دانه‌های چنان طرز فکر و ارزشی در اذهان دانش‌آموزانمان به حساب آوریم و نهال‌های رویش یافته از چنان طرز فکری را در صحنه‌های زندهٔ کلاس‌های درسمان و در چهره و تجربهٔ دانش‌آموزانمان به بار ببینیم.

مصداق‌های تولید دانش در کلاس درس

کارهای مشارکتی و گروهی دانش‌آموزان در تولید دانش هنگامی به ارزش و فرهنگ تولید تبدیل می‌شود که معلمان فرصت‌های تولید را در کلاس و خارج از کلاس درس و مدرسه برای دانش‌آموزان فراهم کنند. مصداق‌ها و راه‌های ایجاد ارزش و فرهنگ توسط معلمان بسیار است. نمونه‌هایی از آن را در اینجا ذکر می‌کنیم و ابتکارات و نوآوری‌های دیگر را به معلمان گرامی و ما می‌گذاریم:

انشانویسی

استفاده از تخیلات در انشانویسی در ارتباط با موضوعات یادگیری با بهره‌گیری از دانش‌های آموخته شده، نمونه‌ای از تبدیل دانش نظری به دانش صریح و عملی است. ترغیب دانش‌آموزان به خواندن متون غیردرسی در ارتباط با موضوع و نوشتن خلاصهٔ خواننده‌ها، نقد سازنده و مثبت، تحلیل متون و نتیجه‌گیری از یافته‌ها، تکمیل آن‌ها به صورت نوشتهٔ خود و اضافه کردن به متن یا پیشنهادها و اصلاحی در جهت‌دار کردن متون برای استفاده‌های عملی و کاربردهای مصداقی در زندگی، یکی از راه‌های بسیار اثربخش در ارزش‌گذاری تولید دانش و گسترش آن است.

تولید ابزارها و وسایل کارآمد

دست‌ورزی با ابزار و تولید وسایل یکی از راهکارهای بسیار اثربخش در درونی کردن دانش آموخته شده و کسب وجههٔ ارزشمندی تولید است. رضایت و نشاط حاصل از تولید به دست خود همیشه انگیزه‌های

هدف اساسی مدیریت دانش تولید دانش نیست، بلکه ایجاد فرهنگ ارزش‌گذاری برای اشاعه دانش است. تولید دانش به خودی خود واجد ارزش والایی نیست، اما اشاعه دانش ارزش والایی دارد که هدف اساسی و اصلی مدیریت دانش است

قوی برای یادگیری بیشتر و کسب دانش عمیق و ژرف‌تر است. ترغیب دانش‌آموزان به سازندگی و ساخت وسایل به صورت عروسک، اسباب‌بازی، وسایل کارآمد برای استفاده در خانه و مدرسه و حتی ساخت وسایلی برای فروش و کسب درآمد می‌تواند انگیزه‌های یادگیری بیشتر و استفاده بهینه از آموخته‌ها را افزون و به ایجاد فرهنگ ارزش تولید کمک کند. تهیه و تدوین روزنامه‌های دیواری، هفتگی، ماهانه، نقاشی و کشیدن تابلوهای تخیلی، طراحی برای ساخت وسایل با کارآمدی‌های نو و ابتکاری، مجسمه‌سازی، سفالگری، تولیدات هنری با چوب، فلز، کاغذ و نظایر آن، همه نمونه‌هایی از امکانات و فرصت‌های ارزش‌گذاری به کار تولید دانش همراه با هنرمندی است. نکته قابل توجه این است که نقش معلم در این راستا بسیار مهم، اثرگذار و هدایت و راهنمایی وی الزامی و ضروری است. معلمان گرمی خود می‌توانند نمونه‌های بسیار دیگری را جست‌وجو کنند و با ذهن خلاق و دانش‌گستر خود هدایت‌گر تولید دانش‌آموزان باشند.

طراحی برنامه‌ای سردستی برای معلمان

آنچه مسلم است، اینکه همه معلمان نمی‌توانند بدون طرح و برنامه‌ای مشخص و از پیش مدون شده هدایت و راهبری تولید دانش صریح به وسیله دانش‌آموزانشان را بر عهده بگیرند. از این‌رو، به طور ضمنی، خلاصه مؤلفه‌های طراحی و تدوین چنین برنامه‌ای را در چند مورد زیر برمی‌شماریم.

۱. تدوین اهداف مدیریت دانش و دانش‌پروری
۲. تعیین راهبردهای مناسب
۳. طراحی ساختار به‌کارگیری راهبردها، فعالیت‌های یاددهی، فعالیت‌های یادگیری.
۴. گزینش یا تهیه و تولید محتوای مناسب
۵. تدوین مراحل فرایندی اجرای مدیریت دانش
۶. تمهید مقدمات اجرا، و تهیه ملزومات از نوع سخت و نرم‌افزاری
۷. ایجاد فرصت‌های مناسب برای طرح

۱۷. پاسخ به سؤالات احتمالی دانش‌آموزان
۱۸. تعیین تکالیف مروری و تمرین انفرادی
۱۹. تعیین تکالیف تولید دانشی انفرادی
۲۰. تعیین تکالیف تولید دانشی گروهی و مشارکتی
۲۱. برگزاری نمایشگاهی از نوشته‌ها، تولیدات و کارهای هنری انفرادی و جمعی
۲۲. نتیجه‌گیری جمعی از حاصل تلاش‌ها و کوشش‌های انفرادی و جمعی
۲۳. جشن و سرور و شادی به مناسبت افزونی اطلاعات، دانش، نگرش، بینش و مهارت‌های جدید.
۲۴. ثبت و ضبط وقایع، یادداشت‌برداری برای استفاده در تجاربی جدید یا مشابه
- مسئله و اجرای طرح
۸. ایجاد فضاهای انگیزشی و مقدمات ایجاد کنجکاوی و آمادگی برای مشارکت دانش‌آموزان در طرح
۹. مطالعه درباره پیش‌نیازهای اجرای طرح، شناسایی توانمندی‌های دانش‌آموزان و تفاوت‌های آن‌ها در سبک یادگیری و عمل
۱۰. گروه‌بندی و اطلاع‌رسانی مقدماتی
۱۱. اجرای طرح و ارزشیابی تکوینی
۱۲. ضبط و ثبت وقایع و در صورت امکان فیلم‌برداری
۱۳. ارزشیابی از چگونگی اجرا
۱۴. ارزشیابی از پیشرفت کار دانش‌آموزان
۱۵. گرفتن بازخورد از عملکرد دانش‌آموزان و دادن بازخورد به واکنش‌ها، پاسخ‌ها و نتایج ارزشیابی آن‌ها.
۱۶. مرور ذهنی و دادن فرصت‌های فردی برای تعمق در مسئله

* منبع
این مقاله نوشته خود نویسنده با الهام از آموزه‌های حوزه «مدیریت دانش» است.